

Lukijalle

Heinäkuussa 2009 tuli kuluneeksi kymmenen vuotta siitä, kun Norja ratifioi Euroopan Neuvoston Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen. Norjan osalta sopimus kattaa viisi vähemmistöä, mukaanlukien kveenit. Uuden numeromme erikoisteemana on sopimuksen merkityksen tarkastelu. Kun sopimus tuli voimaan vuonna 1999, olivat odotukset korkealla. Kveenien epäselväksi koettu juridinen asema selkiytyi vihdoinkin, kyseessä on kiistattomasti kansallinen vähemmistö. Vaatimukset kielellisistä ja kulttuurisista yhteiskuntapalveluista saivat sopimuksen ratifioinnin myötä uudenlaista painokkuutta. Kansainvälinen valtiosopimus velvoittaa jäsenvaltion ottamaan sopimuksen sisällön osaksi kansallista lainsäädäntöä. Kiistakysymyksissä puiteyleissopimus ohittaa kansallisen lain. Euroopan Neuvosto valvoo sopimuksen noudattamista, jäsenvaltion on säännöllisesti raportoitava toimistaan sopimuksen toteuttamiseksi. Vähemmistöt voivat itsekin lähettää omia raporttejaan suoraan neuvostolle. Paljon lupauksia ja mahdollisuuksia, mutta ovatko ne toteutuneet?

Teemaosastomme kirjoittajat antavat erilaisia vastauksia kysymykseen, miten sopimus on kymmenessä vuodessa vaikuttanut kveenien asemaan. Valtiosihteeri Raimo Valle kirjoittaa valtion toimista kveenikulttuurin suojelemiseksi ja edistämiseksi. Egil Sundelin esittää katsauksen sopimuksen tärkeimmästä sisällöstä ja sen toteutumisesta. Bjørnar Seppola pohtii, onko puiteyleissopimus riittävä suoja kveenikulttuurin katoamista vastaan. Eira Söderholm esittelee kveenin kielen ja kulttuurin yliopisto-opetusta osana kielen elvyttämistä.

Tämän numeron muut artikkelit liikkuvat laajalla alueella ajassa ja paikassa.

Teemu Ryymin ja Per Pippin Aspaas valaisevat artikkelissaan *Henrik Gabriel Porthanin kveeni-käsité* kveeni-nimityksen käytön ja merkityksen kulttuurihistoriaa 1700-luvulla, aikakaudella jota vähemmistötutkimuksessa on tähän mennessä käsitelty hyvin vähän. Kuitenkin jo 1700-luvulla Pohjolassa etsittiin vastusta kysymykseen ”Kuka tuli tänne ensin?”.

Porthania kutsutaan usein suomalaisen historiankirjoituksen isäksi. Ryymin ja Pippin Aspaas esittelevät Porthanin elämäntyötä ja aineksia, joita hän toi kveenitutkimukseen sekä tarkastelevat 1800-luvun historioitsijoiden suhtautumista niihin. Artikkelit luovat myös kiinnostavaa taustaa myöhemmälle kveeni-etnonymille.

käytölle ja muistuttaa historiantulkinnan tarkoitushakuisuudesta ja suhteellisuudesta. Artikkelin yhteydessä julkaistaan Porthanin teos *De Antiqua Gente Qvenorum (Muinaisesta kveenien heimosta)* vuodelta 1788 suomen- ja norjankielisinä käännöksinä. Suomenkielinen käännös on Iiro Kajannon, norjankielinen Per Pippin Aspaasin ja Teemu Ryyminin. Jälkimmäinen on lisäksi varustettu artikkelinkirjoittajien monipuolisilla selityksillä ja kommentteilla, jotka avaavat tekstiä antoisammaksi nykylukijalle.

Kari Storaasin artikkeli *Siirtolaisista kansalliseksi vähemmistöksi* perustuu laajaan haastattelumateriaaliin, jonka hän on koonnut Pohjois-Norjan Varangissa vuosina 2004-2005. Storaas hahmottelee aineistonsa valossa etnisen itseymmärryksen kehitystä Norjaan 1800-luvulla muuttaneiden suomalaisten siirtolaisten keskuudessa. Hän tarkastelee muun muassa, miten vähemmistöpolitiikan muutokset ovat vaikuttaneet alueen ihmisten etniseen identiteettiin ja nimityksiin, joita he käyttävät omasta ryhmästään ja toisista. Storaas on selvittänyt, millä perusteella he ovat valinneet vaihtoehdoista ”suomalainen”, ”kveeni” ja ”norjalainen”. Muun muassa kysymyksiä kveeni-etnonyymien käytöstä, etnisen suomalaisuuden määritelmästä ja kielen merkityksestä käsitellään monesta näkökulmasta. Storaas on kirjoittanut aiheesta myös vuonna 2007 valmistuneen väitöskirjan.

Tanja Joonan artikkelissa *Vertaileva näkökulma ILO-sopimukseen No. 169 – erityisesti Artiklojen 1 ja 13-19 osalta* tarkastellaan Kansainvälisen Työjärjestön (ILO) alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen No. 169 ratifiointiin ja soveltamiseen liittyviä kysymyksiä pohjoismaisesta näkökulmasta. Pohjoismaista Norja ja Tanska ovat ratifioineet sopimuksen, Suomessa ja Ruotsissa asiaa harkitaan.

Maailmassa arvioidaan olevan noin 350 miljoonaa alkuperäiskansoihin kuuluvaa henkilöä ja noin 5000 eri heimoa, joista suuri osa asuttaa maapallon eristäytyneitä osia, ja joiden keskuudessa korkea lapsikuolleisuus, muuta väestöä alhaisempi odotettu elinikä, sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat sekä jopa vakavat ihmisoikeusloukkaukset ovat yleisiä. Kirjoittaja vertailee sopimuksen toteutumista maissa, jotka ovat jo ratifioineet sopimuksen. Sopimus säätelee lukuisia asioita, kuten terveydenhoitoa, sosiaaliturvaa, työttömyyttä, koulutusta ja perinteisten elinkeinojen harjoittamista. Nämä asiat näyttävät kuitenkin käytännön tasolla jääneen maa- ja ihmisoikeuksien varjoon. Ratifioinnin kannalta erityisen ongelmalliseksi on osoittautunut vaatimus omistus- ja hallintaoikeuden myöntämisestä alkuperäiskansoille heidän perinteisesti asuttamillaan alueilla. Myös itse ILO-sopimusta on arvosteltu epäselvyydestä, monitulkintaisuudesta ja eurosentrisyydestä. Joonan tarkastelee artikkelissaan poliittisia ja oikeudellisia prosesseja, edistystä ja muutoksia, joita on tapahtunut, kun sopimusta on sovellettu käytäntöön ratifioijavaltioissa.

Kaikki numeron artikkelit ilmestyvät suomeksi tai kveeniksi ja norjaksi. Kiitos taitaville kääntäjillemme Kristiina Antinjuuntille, Klaus Skogelle ja Hanne Elin Utvikille.

Tromssa ja Alattio 2. marraskuuta 2009

Anitta Viinikka-Kallinen ja Egil Sundelin
Vastaavat toimittajat